

Miilooji

Dewte suudu baaba

SEDELAN

Service d'Edition en Langues Nationales

Koudougou, Burkina Faso

2006

BurkinaDoc de Mil'Ecole : [Textes en Fulfulde](#)

Puɗɗirɗum

Dewtere heyre hebaama, beyditen dewte meeden. Nde inndi-tiraama Miilooji. Nder ko “Miilooji” winndaa ɗum, min kaajaa kanaa njannuɗo nde fu, faama koo ko heewi na woodi, kanaa kok-kondiren hakkillooji e muudum, heba annden no nanngitirden : nanngitiren no woodfiri nafen ko’e meeden, nanngitiren no woodfiri nafen hoddiibe meeden de nafen suudu baaba. Nafaa suudu baaba yo nafaa mono fu.

Miilooji ɗi walaa no njaarataa saboo wi’aakanaa ngoonga am wanaa ngoonga, ngoonga maada wanaa ngoonga. Ngoonga yo ngoonga, habbodaaki e fay gooto, habbodaaki e fay gootum. Ndelle miilooji am ɗi, taa mbi’ee yo ɗi ngoonga, taa mbi’ee yo ɗi fewre. Miilo yo miilo : njanngee ɗi, de kokkondiron hakkillooji dow ko miilidon e majji. Ko ndartindon fu, ɗuum ɓuri woodfude, Alla anndi ko ɓuri woodfude.

Miilooji ɗi na kaɓɓodii e ko heewi. Gere majji mi wi’ii “Baabiraabe bonbe won ɓiɓbe bonbe”. Na nanga hakkillo naa nangataa ? Gere faa hannden mi wi’ii “Fadde maada wi’taade pullo maa kaado, wi’ta burkinaajo tay”. Miilooji ɗi na keewi. Miilo fu jannu ɗum kile ɗiɗi maa tati, fadde maada manude maa buykude.

“Miilooji” winndiraakanaa no yoni winndireede heba njannuɗo fu faama. Fulfulde nde kaalataa fu, so na a nana jelgoore, liptaakuure, boobolankoore, moosiire, nommaare .. ni Fulfulde winndiraande nde tiidataa ma faamude so a heesinoke. Ɗo a faamaay fu, jannu de njanngitodaa ko a faaman.

Mawɗo Waalde Daraniinde Fulfulde nder Burkina

Iisaa Jallo

Baabiraabe bonbe won fiɓɓe bonbe

Fulbe mbi'i lobbe rimata lobbol. Wanaa dum fewre. So en taykoke e na'i meeden, ni en tawan noon dum worndi. Gada maj-jum, na en mbaawi wi'ude lobbo rimata lobbo. Nder moosi hannden, lobbube keewaa. Ko saabii ?

So wi'aama lobbo rimata lobbo, de nde weeti Alla fu yimbe yo ndiman, de hawti fu lobbube keewaa, ndelle baabiraabe lobbube keewaa. Baabiraabe bonbe furi heewude. De ko saabii de na en mbi'a baabiraabe lobbube keewaa ?

So baabiraabe lobbube na keewunoo, ni wi'ataake sukaabe lobbube keewaa. En fu ko annduden : sukaabe lobbube keewaa. Noy le ngadeten de sukaabe lobbube keewa ? Walaa so wanaa nde baabiraabe lobbube keewi. Noy le be keewirta ?

Heewugol baabiraabe lobbube na tiidi. Ndaaraa, so luumo finii, baabiraabe be fu luumo ngoni. Tawee na be loowi buudi maɓɓe. No famdiri fu, be tawrete ko be loowi.

So be ndafaama, be naata lotellaaji be nyaama maarooji lobbi e makaroniiji lobbi. Be yakka teewuuji beldi. So be nyaamidii, be cooda cobbal be ngada diibee. Ndelle baabiyo njahudo luumo o, kam kaa nyallirtaa. Tilaay nyaaman. E sukaabe nyallube wuro beele ?

En fu na en anndi ko pullo moosi duroowo defata, e no defirta. Ko furi heewude, so wanaa nyiiri won benndaay ni yo lu'o. Wakkati gom, ko welaa, wakkati gom ko duudaa. No worndi fu, hasaaki neema nyalla.

Ndelle nyallube wuro yo nyalliran. Keddiibe na musina tan won nyallirtaa. Nde sukaabe nyalliri e nyalliraay fu, hasaaki kefa teewu e maaro nyalooma, de kefa cobbal ngada cemmbam, dagu no baabiraabe nyalloobe luumo be ni.

Duum saabii de sukaabe na eela nyalloyde luumo. Kamboy du kefa nyaama fiɓɓe luumo, de ndafa rafo nyalloowo wuro ngo.

Do sukaabe nyalloyta luumo do, ngalaa mbuudu : be ngollataa gollal mbuudu, baabiraabe maɓɓe kokkataa be mbuudu, inniraabe maɓɓe kokkataa be. Ndelle tilaay be dabba maa be mbujja so be muuyii hebude mbuudu. Nguyka furi heewude.

Kebirɗo buudim nguyka, na bonnu buudi. Tampaay de hebi sako. Bonnoowo buudi na heewi bononda. Bononda oon heewi de na wi'ee sukaabe mbonnoke.

Hannden nder moosi do, sukaabe mbonniibe furi be mbonnaaki heewude. De walaa fu ko saabii dum so wanaa baabiraabe be.

Baabiraabe mboodaa. No mboniri de cemtataa nyallude nder luube nyaama ko weli, taweede fiɓɓe muɓɓoy to ngoni wuro to, yo nyallir. Alla hokku en baabiraabe lobbube hefa fiɓɓe lobbube keewa.

Paamee koo biɗɗo ndimaado fu, yo lobbo rimetee. Tagu bammum bonngu ngu, bonnata dum. Ndelle bononda suka yo hewtorto dum, rimdataake. Innam e baabam e jaadiraabem ndaabata dum.

Alla wodɗinan en bononda e bonondaabe, noon wadata de mbooden.

Njaroowo bagi buurti bolo

Mo anndaa na monii. Yenna godfo tawee ko yenninii na buri mo dum yennata. So fulbe mawbe ummoke ni njenna njaroobe bagi, boy kuyfina njaroobe bagi.

So ngoonga ni njaroowo bagi na yenninii, na huyfinii. Ngadudo ko diina habi fu na yennini, na huyfinii. Diina habii yarngo bagi.

Baka duum walaa, yarngo bagi na bonnina ko heewi : jaw-di bonan, nedfo suuritoto, yaagem hantoto. Ndelle nedfo fu na jaasi, njaroowo bagi jaasi. En mbinnda :

njaroowo bagi = jaydo

Ko winndaa dum, so nder hiisa, ni waraanaa wi'ude koo njaroowo bagi e jaydo poti.

Jom gure en hewbe na ngondi e ko huyfinta. Be cottan mbaala maa nagge be cooda konkonguwal gawri gootal de be ada keddiide be njaada luumo.

Balde tattati, luube njaaretee. Otellaaji yo naatete na nyaamee. Seeda seeda faa ceeroy kantoo. Wobbe faa hannde, kejjan beernana deekiraabe mubboy, maa bibbe mubboy, ada sawru piya boy maa njenna boy hakkunde yimbe. Wobbe du faa hannde njoppa halal mubboy de njabowa nyamaande de calowoo yobude.

So won do nedfo ndaardi, tawan ko be fu, ko be ngadata dum, na huyfina be dagu no yara bagi bawlitoo huyfinirta ni. En noddira daguwo mabbe do woni fu, jom wuro bolo.

jom wuro mo yobataa nyamaande = yo bolo

En ndabbindina innde nde. En noddira jom wuro bolo fu, bolo, kaadiniren noon. Ndelle bolo fu yo jaydo. En mbinnda :

bolo = jaydo

Ko winndaa dum waraynaa wi'ude koo mo innditirten bolo o, kam e jaydo poti. Ndelle so nder hiisa naatuden, na en mbaawi wi'ude koo :

njaroowo bagi = jaydo = bolo

Ndelle anon peloobe njaroobe bagi, paamee koo ko ngadoton e ko be ngadata burdaa. Taa mballitoree nyaama kam tan luumo ko weli yoppa koreejim, maa hejja fiya deekum, maa biyum taadu koo kam tan anndi ko woodi e ko yoni, taweede so biyum e deekum ittii baka ni wurom yo helan.

Suudu baaba, wanaa jaybe won en anndaano, yo jom gure en bolbe, nyalloobe luumo na nyaama na njoppa koreeji won en anndaano.

Faa hannde, wanaa jaybe won en anndaano, heddiibe na piya rewbe taadu kamboy buri semnde miilinoden kantokeno. Nder doon, won be mbi'eten jaybe, de yo jaybe burube njaroobe bagi maa jom gure en be innditirden bolbe be, dagu no ujune buriri hemnde ni.

Suudu baaba, ummee heba ndaroden, kabden yarngo bagi, de kabden bolbe. Noon wadata de bantoden.

Fewre yo huyfinan

Nder kujje fu burude bonude, huyfere bii-aadama limetee. Ndelle huunde fu na boni, huyfude boni. Duum wadi de huyfineede woodaa ! Mawdo penoowo na yaawi huyfude.

Moodibaabe mbi'i fewre woodaa. Kaanankooɓe du mbi'i, fewre woodaa. Ndelle so suka fenii, gasaay sakko nde waylii mawdo feni.

Fewre fay wootere woodaa. Duum de wi'aa fewre walaa togoyre walaa mawnde. Fewre fu yo fewere. Neddo sela fewre tan.

Hannde hannde, mawɓe penoobe keewii. Nde njahudaa poliisaare maa jandarmeri fu, na a tawu mawdo mo fewre kasi. So nder luumo kettinidaa fillaaji du, a nanan ko mawɓe peni. Fewre nannditii e huunde fijirteende. Fay gooto hulataa fenude.

Fewre le yo bone. Yo huunde huyfinoore. Yo seydaani. Ko saabii ndelle de mawɓe penoobe na keewi ? En kantira dum ko yo seydaani jogii semnde.

Wobbe mbi'i pene yo didi : nafaore neddo e heloore neddo. E miilo am, fewre laatiinde fu woodaa fay so laatii fewre waawunde dannude neddo bone, sakko do laatii fewre nde walaa *nenna*. Ndelle fewre na woodi nde walaa *nenna* ?

Ngoonga ! Fewre nde walaa *nenna* na woodi. Ndeen won fewre nde neddo leɓɓaa fenude, hono : muuyaa nyamaande,

mbi'aa kokkedaa buudi saboo so Alla jabii ni a sotta mbe'eewa maa mbaala balde de, njobaa. Kokkedaa nyamaande ndeen. Adaande mbiltiraa bone maada.

Nyalaande yobude fina. Mbaala muuyataake soteede, mbe'eewa muuyataake soteede. Duum won jooni kaa, kokkudo nyamaande o, hewtataa nyamaande muudum. Dum fenanaama. Do dum yi'aa fu, yo dum doggete ba *sukunyaajo*.

Huunde fu na huyfina, fewre furi huyfinde. Itta jawdim barke, jabowa nyamaande nawtoroo de saloo sottude jawdim yoba. Njoganaado du na joodorii yobaaka hannde ni yobete jaango.

Jaka njoganiido dum muuyataa yobude. Joodoraakinaa koo baali yo pooyu, dee be'i yo pooyu. Tawee na anndi koo ko fooyi sottataake de njabiri nyamaande taadu na jogii mbe'eewa maa mbaala cotteteenga.

Alsilaami en Alla, ndee fewre na furi nguyka bonde : njabaa buudi neddo, kunodaa koo a yoban, nyalaande njobdi fina de calodaa yobude. Nde nji'udaa mo njoganidaa fu yo a doggan na a suudoo.

Alsilaami leɓɓaa huyfinde hoorem saboo huyfere yo rewan. So baaba huyfii, hasaaki biɗɗo tedda. Tinnee taa kuyfee sakko huyfere rewan biɓɓe moodon.

Yi'e aarabuure e yi'e Fulfulde

Njanngudo *moodibbaare* so muuyii janngude *bantaare* ni na waawi so hebii faamii no yi'e *aarabuure* e yi'e fulfulde kaw-riirta. Fadde hollude no de kawriirta, en ndaara noy yi'e aarabuure mbinndirtee.

Aarabuure yo yi'e 28 wondi. Na de ngolliree, na de njangee. Ngolliroobe yi'e aarabuure be, taye nay tayata de. Tayre fu tawree yi'e jeddi. Taye nay de, na njaada e kujje nay : henndu na yaada Ba, leydi na yaada e Dal, baaniye na yaada e Alef, ndiyam na yaada e Jim.

Yi'e baaniye de, won ngollirteede heba hoyana nyawbe nja'ngaabe. Na de beyda faa hannde ja'wol, na de njamfina semmde njahoowo konu. Yi'e ndiyam de, won ngollirteede heba jon-te njippoo, de jaangol yeenya.

Faa hannden, so won do neddo nanngiri ni yi'e aarabuure de na teddi. Yi're fu arandeere nde, duum won Alef, yo diidol dariingol, limoorem na hawra dow go'o.

Alef, wofbe na mbi'a Alif, na hawrowa e gootummbaaku Alla. Anndanbe aarabuure mawbe kaalii koo yi're wo'tere won ko ekkittii. Ndeen won Alef.

Alef na woni nder yi're aarabuure nde mbinnudaa fu. So a winndii *Hha'*, a tawan yo Alef turiido. So a winndii *Mim*, a tawan yo *Alef* taardeejo. Alef yo yi're arandeere. Didaberde nder abjadda aarabuure, yo *Ba*.

Ba won yi're fudfoore Bismillah, na hawra e pudde Alku-ru'aana. Ndelle Ba du na teddi sanne.

Ko heewi winndaama dow Alef e dow Ba. Fay nyallum na mi jangga, kiirum na mi njangga, de mbaalum na mi njangga, mi njanngidataa ko winndaa hakkunde Alef e Ba, no ko winndaa heewiri. Ko njanngudaa du fu, wa'aanaa ba a janggaayno dagum.

Sufiyankooobe mbi'i, nde wo'tere Alef tagaa, nder muyde muudum. Ba tagiraaka noon. Kam yo tilsina tagee de tagaa. Duum hollataanaa koo muyde kadataa tilahaagu.

Ndelle yi're aarabuure fu na woodi ko haabbodii. Duum saabii de moodibaabe men heewbe, na ngollira yi'e de ba huunde suufiinde. Faa hannde na dum saaboo kulol hakkunnde njann- gube yi'e deen e be njanggaay.

خ KH (lots espagnole)	ح H (laryngale)	ج J	ث T (interdental)	ت T	ب B
ص S (emphatique)	ش CH (cheval)	س S	ز Z	ر R roulé	ذ d (th anglais this)
ق K (vélaire occlusive)	ف F	غ R (non roulé)	ع A: pharyngale spirante	ظ D anglais th emphatique	ط T emphatique
ي Y (= yes)	و w (=oua)	ه H (house . Herr)	ن N	م M	ل L

Koree ndaaron, on tawan duroobe be nyanngaay moodib-
baare na kula meemude dereeji mbinndiraadi yi'e aarabuure.
Doodo rewbe do fu, kulol ngol buri.

Wakkati gom, bolum yimbe kulata. Yi'e aarabuure
kabodiide e ko Alla wi'i won teddude. So yi'e deen kabodaaki
e moodibbaare, kanje e yi'e fulfulde fu yo potu teddude. Paamee
ndelle koo yi'e aarabuure de, na mbaawi gollireede dagu no yi'e
tuubaakuure ni.

Moodibbo do woni fu, terma faamitondirde e jannginoowo
fulfulde maa njangufo lekkoy de yama yi'e aarabuure e yi'e
tuubaakuure dele won kawrooje. So hebii faamii duum, na waawi
rewude doon wawta binndi fulfulde, de ekkita be mbaawaa.

So mono fu naddinoke e binndi fulfulde, ni wawtan. So
heewbe men mbawtii binndi fulfulde, pulaaku yebtoke saboo kol-
loobe no fulfulde janngirtee duudan. Alla yebtu pulaaku.

Wuybe e saaraa en mballoobe wuybe

Fulbe moosi ngayloke puloy. Puloy cementiniikoy jeydeede.
Ko saabii de mbiiden be ngayloke puloy ? Na be cementinii jeedeede ?

Cementiniido jeedeede yo ngadoowo ko semtinii. Walaa fu ko
fulbe moosi mballitortoo hannde so wanaa ko semtinii. Mo nyal-
lowaay luumo yoppi biyum wuro, yoppidi dum e lu'o bonko e nyiiri
mbonndi, fu yo ladde hejji riiwiri biyum nyallidowa daalooli e
buuduuli : so wanaa ji'al njuwungal, ni yo ji'al faarsungal.

Heba semteende beydoo, mono fu yi'al biyum na boornii
kaddule maa na fadii pade de anndaaka do yuuri, de na murii.
Baaba hokkaay, baaba gooto hokkaay. Haala inna le haalaaka.
Baaba muroo. Yamataa do kaddule kebaa, yamataa do pade kebaa.

Suka yamaaka ni jayna noon. Jaango maa fabbi jaango, war-
tida radiyooru heeru e kaaye kese. Ni baa-wuro na murii. Beernde
inniyo na weli koo dagu biyum walaa.

Wadii semteende ! Inna e baaba fu na anndi koo bidde yo
wujjan. Fay gooto haalataa. Suka na muranaa. Warowa sela wujjude
ladde. Nder wuro wujjata. So adanaay baaba gootom ni yo bappaa-
nyom adani. Ni na mura.

Nyalaade na njaha na ngarta. Wara suka subataako mo
subanta. So wujjaay mbe'ewa minyum, ni yo mbaala mawnum.
Wadii semteede !

Muraare baabiyo e inniyo mbonnii wuro saboo minnyii reen-
tondirde e tayormaaji. Weetii fu, ngaynguujii yo beydoto. Dum fu
walaa ko saabii dum so wanaa bibbe mbujjoobe e baabiraabe mu-

riibe. Duum won baabiraabe mballiroobe bibbe muɓɓoy nguyka. Been baabiraabe fu buri duufude hannden hannden. Duum fu wafi de fulbe moosi heewbe na cementinii jeedeede. Fulbe mbi'i dimo maayii na buri dimo semtii. Hee ! rimbe cementii.

Kaaloobe mbi'i pullo yo tati anndiraa :

Go'o : So o diinanke, o rewa diina, o naata algenna, de o rewa diina o heba ko o wuurda.

Didi : So o duroowo, o dura o heba ko o wuurda, de o durna, duroowo rewa doon heba ko wuurda.

Tati : So o bii-laamu, o hona o wuurna hoore makko, o teeta o wuurna hoore makko e gadaabe makko.

Hannden hannden, rewa diina miiloo algenna en keewaa. Dura wuura en, buri famfude. Konu kaa hantoke. Teetere heddi. Duum won nguyka.

Walaa fu du do nguyka nafiri pullo moosi. Ko wujjowi fu yo wofbe wujjani. Bonnani mbujjaado, nafaay hoorem.

Walaa fu mo anndaa ko nafataa dum hannden hannden so wanaa pullo moosi. Jaasi noon, be mbujja faa be mbujja coppe. Fay njaalu pullo, miilaaka bii-cuuraakum na hewtina dum nguyka coppe. Bii-cuuroy en buri duufude moosi hannden hannden. Kambe ngafi fulbe moosi puloy cementiniikoy jeydeede.

Do pullo moosi woni fu, na leebi miiloo, itta en e semteende nde, e bii-cuuraaku ngu, heba buren maamiraabe men saboo ndimaado fu, wi'ataakenaa Alla wafu bura baabam.

Jakka

Njidufen e mbanyufen fu, yo Alla tagi en. Alla du yettataa mo yettaay. Duroobe na njetta Alla naa njettataa ? Ko rafi yettude minnyanta be njettataa ?

Nder ko Alla tagi en dum, jippinani en diina. Diina na wondi e tilse joy. Tilsere tataberde nde won *jakka*.

Nder aarabiyaare, jakka waraanaa wi'ude beydaari, du'aa'u, laabal. So en ngartii faro diina, jakka won ittude jawdim wafa no Alla wi'iri wa'ree.

En miccadoo koo ko njogiden fu, yo Alla halfini en. En njeyaa fay gootum. Alla du hollii no ko halfini en duum ittirantee jakka. Ndelle ittude jakka yo hollude koo rewii ko Alla yamiri en.

So neddo ittii jawdim jakka, ittirii no wi'iraa, na woodi kam du do heedani talkaabe, be ngalaa, atiimi en, werbe comube, yimbe njurminiibe.

Ndelle ittoowo jakka, yo mballowo be mbawtaay. Burdo e bibbe aadama en, yo burudo wallude be mbawtaay, wallude lebdube mballa.

Jakka walaa fu mo wafanaa so wanaa be ngalaa, be beerde muɓɓoy ku'citi Alla, be nyamaale njooli, ndaraniibe ko Alla wi'iri wadee, werbe tampube.

Paamee koo ko neddo hokki dow innde Alla fu, mursaay. Cikke walaa, ndaraniido diina tampataa. Abu Kabsha al-Anmari hollii ko nilaado Alla wi'unoo. O wi'iino kujje tati, ko o wi'unoo du sottataa :

1. Hokkude jakka, buyataa jawdi.
2. So a torlaama dow fewre, de a fukkini hakkillo maa a jabii torla oon, Alla beydan semmde maada.
3. Ndariido heba wobbe tampa, walaa e jikke, Alla tampinan dum.

Faa hannden, paamee koo Abd Alla ibn Umar hollii koo nilaado Alla wi'ii :

1. So fijirde heewii (nanngude rewbe), faa warii fay gooto reentaako e do nangata debbo, nyawuuji di anndaakano njippinte.
2. Salaare ittude jakka na minnya rafi yoonde. Faa wara, nde yoonde tobi fu, yo saabu taa jawdi waata tan.
3. Njeddufo ko Alla wi'i e ko nilaado Alla wi'i, tilay ganyom burowan dum faa jawdim wartana ganyom.

Abu Hurayra du, hollii ko nilaado Alla wi'unoo. Nilaado wi'ii : nde subaka Alla fini fu, mala'ikaabe dido njippotoo e bibbe aadama en. Mala'ika gooto wi'a : Alla hokkor kokkoowo. Mala'ika didabo o jaaboo wi'a : Alla talkindin calotoodo hokkude.

Taa njeggitee : Miccintinde jakka mo itti e dokkal ngal hokki, yo manti. Alla na hadi duum. Ndelle jawdi ndi Alla halfini en ndi, taa calee ittude ndi jakka.

E miilo am, salagol ittude jawdi jakka minnyi yaalaare nde bibbe fulbe moosi njaalotoo hannde nde : njaaloo njara bagi, njaaloo mbujja, njaaloo ngada ko suudu baaba semtirta.

Gido Alla itta jakka, koo fay gooto jeyaa ko Alla hokki dum, yo halfina tan. So Alla jabii mono e men fu ittii jakka, ittirii innde Alla e no Alla yamiri, mido hunii, nde weeti fu, ndeen beerde men burata welude. Alla welnu beerde men, welna beernde ittoowo jakka do woni fu.

Wanaa pullo fu won jom pulaaku

Fulbe rewbe na njaawi yennirde bibbe muɓboy : “ Lallulu doon, ko wanaa a pullo ; *pullo* wadataa ko ngadataa dum ”.

Jennooje de *suddiibe* njennata bibbe muɓboy de, kolataanaa koo laataade pullo wanaa koo baaba maa yo pullo maa kaado. Kanaa aan e hoore maada tawredaa *pulaaku* saboo mo walaa pulaaku wanaa pullo. Tawraado pulaaku du fu yo pullo. Haajaa tawee ittaaka e fulbe.

Pulaaku na seedi e *pulaari*. Pulaaku yo tagu nga'raangu munyal, beernde, semteende, hakkillo... So go'tum e majjum njakkii ni pulaaku walaa.

Ko Waaldeere Bantaare Pulaaku wadi kawrital Tanyokku hitaande 2003 dum, tawaabe be kaalii haala hakkillo saboo fulbe hewbe kakkilanay hakkillo sanne. Ko saabii de wi'aa be kakkilanaay hakkillo sanne ?

Ko saabii na woodi. Nder kawrital ngal, yuurube moosi, gurma, lenyaari e gurunngaari fu kollii didum :

Go'o : Wakkati gese tayaa nde, taasaal gawri na hebee buudi no'gay. Gere na bura noon seeda. Gere du wadataa doon. Tawaabe kawrital ngal fu, kollii koo pullo fay go'to soodataa gawri wakkati gawri hoyi nde. Wanaa koo moosi, wanaa gurma, wanaa lenyaari, wanaa gurunngaari.

Didi : Wakkati nyayngal nde, ndeen ga'i payi ; coggu du ndeen woodi. Pullo fay go'to sootataa ngaarim wakkati ndeen heba sooda gawri.

So neddo yuurnoke ndaarii ni tawan koo coodoowo gawri keedu buudi ujunaaji hemnde, so yaamnde ni buudi ujunaaji capande nay soodata ndi.

So neddo yuurnoke faa hannden du, tawan koo so ngaari sottaama keedu buudi ujunaaji sappo e joy, ni yaamnde wakkati hudu woodi nde, ngaari ndiin wadan ujunaaji no'gay e joy.

Ko saabii ndelle de fulbe cottataa ga'i mubboy wakkati fayfayre cooda gawri wakkati gawri hoyi ? Ko saabii de fulbe na cotta ga'i mubboy wakkati foyre de cooda gawri wakkati gawri tiidi ?

E miilo am, yo pulaaku won be keddoraaki, saboo be ngolirtaa golle mabbe hakkillo. Do hakkillo rewaay fu, pulaaku walaa. Alla wadu kakkilanen hakkillo.

Mawdo mo anndaa ko dawrata

En ndaara maral men heba nafa en de paamen koo wanaa ko nyalli hannden waalata jaango.

Anon maroobe, na mi miila na on mballa leydi men Burkina ndi sanne. Na mi miila koo na on mballa ko'e mon du sanne. Ndelle won do maral ngal heedani on. Won do ngal heedani Burkina du.

Nder leyde keewde, ko maral walletee na furi ko mballetedon dum. De duum bonnataa fay gootum saboo Leydi meeden walaa bawde. Nder leyde keewde faa hannden, ko maral nafata maroowo, na furi ko maral mon nafata on dum. Ndelle kakkilane maral mon.

Ndaaree yuwde rawani warde hikka, ndey maral ngal furi nafude on ? Yuwde maamii on warde hannden, ndey ngal furi nafude on ? Kanaa ndaaron no ngaaron, heba nde weeti fu, tawee ndeen maral mon burani on barke. Duum le na woodi no wa're. Aranan fu, muyde.

Muyde won dume ? Duum won ummee ndaree. Ndaaree no maroobe burube on be nga'rata. De do nanandon kawrital maroobe fu, termon faamude ko wi'aa. Noon wadata de on njeeyortaako gada. Noon wadata de nde weeti fu, tawee yeeso mbi'tudon. Maroobe, ngollee, de njabon koo adunaaru wattitoke.

Duroobe yo mboowu taweede nder ladde yuurumbereere,

so wanaa laddeeru ni yo fowru, njoodoroo duubi e kitaale faa pobbi e laddeji ngarowa ndila. Ndeen noon, kamboy du ndillata nokkuure ndeen, njoppaana ndemoobe. Wakkati gom, yo ndemoobe ndiiwata be.

Weetii fu, en nanan goddo na wi'a : "Do, yo nokkuure maamiraabe am". De yeggita koo wanaa ko wonnoo arande woni.

Hannden do ngondaa e Burkina fu, yo wuro maada ngondaa. Tinna tan, taa mbonnanaa fay gooto. Tinna du celaa wi'ude : "Min yaa, yo mi hodfu. So mi eggay subaka ni yo kiikiide eggan-mi, mi hodowa nokkure maaniire".

Duroobe, celee hoda hotta. Sukaabe tan hoda hotta woodani. Ko saabii de doodo kodufon fu na on mbi'ee on werbe?

Ngoonga ! Kodufo yo beero. Kaddi fu yo hodfu, yo weeru. So daway ni yo hiirndan. Ndelle kaddi fu so on kodooobe, on mbi'ete, on werbe.

Wanaa on werbe le ! Do neddo yottii, tawi ladde baleere, de howi wadi wuro, wanaa beero. Tawudo dum, doon, won beero. Muuyudo binngal koole wada ngesa, oon won beero.

Ndelle anon duroobe, tinnee. Do tawufon ladde baleere de nyibufon faa wari waylii wuro, tinnee taa njoodoree doon ko on kodufe. Wanaa on kodufe. Yo wuro mon ngodfon. Do tawufon e Burkina fu, so on ndimii de on ndanyii doon, doon won wuro mon. Saboo doon won wuro baaba bii'on. Doon won wuro bii'on.

Do njoodoridfon duubi e kitaale, fadde goddo e warde wi'a yo nokkuure baabam, mbi'ee yo nokkuure moodon. Saboo yo nokkuure moodon. Yo wuro moodon. Yo wuro baaba bii'on. Tinnee taa goddo riiwa on doon. Heba taa ndiiwedfon do njoodifon, miccilee:

1. Do njoodifon fu, taa njoodoree koo on heggooobe jaango maa fabbi jaango. Mawuuri maa mattuuri. Njoodee ba doon tabitoton.

2. Do ceedufon fu, so ndunngu warii, aawee de ndemon gese.

3. Nyannde ndemoowo muuyi remude dow goti moodon naatirdi ladde, tinnee taa koynance dum. Kaalooee laamorde fu burnde badaade on ko joomum wadi de termon jogaade nokkuure mon. Taa karee fiyondireede saboo fay fiide daaba hannden na waawi minnyande on ko tiidi.

4. Do duroobe ngadi dido maa tato fu, na leebi ngada waalde nde laamorde anndani, ko buri wodude, tawee departema na anndi fiyaa muudum. Ngadee baale duroobe de ngadon baale ndemoobe. Tewtee ardo ndaarooowo no ngadoton de maral moodon yaha yeeso, de goti taa paddee, de wuro fu laatoo jam e jaleede.

Politikki e kaananke wuro

So politikki ummoke hakkunde kawtufe suudu baaba, toy kaananke wuro yoni heedude, heba politikki taaboo yoppa suudu baaba na hawriti ?

So kaananke wadataa politikki, leebaanaa hettinanoo ngardo fu haala haala politikkim, yoppa suudu baaba na wonnoo do woni.

Ndule suudu wi'etee suudu baaba ? Suudu noddirteendu suudu baaba won suudu ndu neddo naatata de tawa mo ndaari fu yo minyum maa mawnum, yo biyum maa taannum, yo innam maa bammum, yo mo hawti golle maa mo hawti kumpa...

Nder suudu nduun, tawaado fu yo a jewu dum. Nde laatii on endam ngootam e nde laataaki fu. So na a habda dum, kanaa kabaa keddaa. So a mana dum, manaa ba walaa dagu.

Nder suudu baaba, senndiiru walaa. Saboo fay gootum seeda-ay. Fu wartii ba endam. Mo a wadanaay fu yo a hebaay bawde. Wanaa a muuyaay, yo a waawaay.

So suudu baaba mawnii, tilay tawree ardo. Ardo oon na noddiree joooro so suudu fotorndu. So suudu mawndu, ni ardo noddiree amiiru.

Joooro e amiiru fu e laarabuure ittaa. Kambe been won kawjotoobe suudu baaba. Be njeyaa burnude fay gooto. Be njeyaa famfinde fay gooto. Mo be ngadanaay, be leebaa bonnande dum.

Termudo bantude suudu baaba fu, joooro e amiiru na leebi mballa dum. Baka mabbe walaa koo o, yo moodibbo, koo o, yo seydaani, koo o, yo talka, koo o yo jom buudi. Mo bone hewtii fu, na be njey wallude dum.

Ndelle kaananke lobbo, amiiru lobbo, won mo andaa senndiiru, ndarantoodo ndaraniido suudu baaba fu. De so politikki warii, toy kaananke leebi heedude ?

So rewii faa Alla wafii ma, a kaananke, yuwde amiiru faa yaade joooro, so politikki naatii leydi maada, a leebi andude do keedataa, heba taa politikki o bonnina suudu baaba.

Nder ko politikki wafi Burkina hitaande 2002 dum, kaanankooobe moosinkooobe heewbe paamii ko nafata suudu baabii boy. Heewbe mabbe yamitoke ko leebi wafeede.

Heedande o, naa heedande oo to, furi ? Heedande bibbe suudu baaba ndu, furi, naa heedande janano o, furi ? Nder bibbe baaba be, heedande mo rimi, furi, naa heedande mo taani ?

Kaanankooobe been, tawii jaabu ngu na tiidi. Ndelle be mbi'i gidu Alla fu, itta mo miilotoo na waawi wallude bantaare suudu baaba.

Nder ko politikki o wari faa taabii dum, hamnde wadaay. Fay gooto du miilaaki, kaananke wafii ko boni. Hoolaare na heddii ley mabbe be fu, hakkunde kaanankooobe e suudu baaba.

Ndelle suudu baaba so bonii, ni yo ardom bonni dum. So woodii du, yo ardom woodini dum.

Anon ardiibe, nde suudu baaba woodi ndee, furi woodande adunaaru fu. Mballee en, nde weeti fu, tawee ndeen suudu baaba furi woodude. Ndelle taa cenndee !

So ardiido suudu baaba senndii fu, wafii ko tawray artiibe. Suudu baaba wanaa ko senndetee. Alla wallu en e cenndooobe suudu baaba.

Dawru ko ɓuri welde ma fadde maa dawridinde godɗo

Mawɗo so mawnii, na leebi tawee na anndi ko haajaa. Leebaa tawee inam maa bammum, ɓiyum, taanum, minyum, maa mawnum maa esum, maa deekum won ndawronoowo ɗum.

Wadiino e jamaanuuj, moodibbo ndewuɗo Alla, njiddo Alla sanne. O dewli dendii ko togooso. O yidi ɗum faa walaa heese. O hoolii ɗum du faa walaa heese. O wadataa ko deekiiko haajaa-ka, no o fotiri yidde ɗum.

Nyannde gom, jemma kutuba hiiri. Moodibbo men hiirdi e juulde. O waaldi e juulde faa ɗo laamɗo subahaana ɓannginani o, o rookoo kulle tati heba wafana o, o heba ko o wuuri e adunaaru.

Moodibbo men findini deekum haalani. O wi'i : "Min e nilaado Alla ngoddunoo jooni. Nilaado Alla wi'i, kulle tati Alla haajaa wafande kam. So mi rookoke ɗe, jooni Alla wafana kam ɗe. Yaha wara fu walaa. Min du mi muuyaay luttude ma. Duum de pindin-mi ma heba kaalanaa kam ko leebum rookaade".

Dey moodibbo wi'i gorum wo'nii gada findinii ɗum heba kokkondira hakkillo, nji'ta ko njoni rookaade Alla. Debbo o jaabii o wi'i : "Dow hoore arande fu, a pamɗoraado, rooka ndanyaa ko ɓeydanadaa". Moodibbo na anndi ko deekum haajaa. Ndelle yeddaay. Heddi ɗabbi ko deekum wi'i.

O beydanaa faa yottii teppere makko. Debbo ndaarunoo gorum ni wi'i gasaay : "Rooka faa ɓuytoo". O wadi ko deekiiko wi'i. Alla famɗinani o ngoraaku makko faa jaasi no worndunoo arande.

Debbo ndaarunoo gorum ni beerndem metti. O wi'i rooka Alla ɗum warta no ɗum worndunoo. Moodibbo men rookii Alla ngoraaku warta no worndunoo. Alla yeddaay. Ngoraaku moodibbo men warti no worndunoo. Alla holli o, koo tati o ɗabɓunoo, tati o wafanaa.

Ndelle so neddo na hooloo goddo, fay so deekum, taa hooloo diwtina. Saboo reedu jemma sumpalew, nduu dawii nduu daraaki, kammbu warii, nimre foodii, e maayo manngo Alla ɓuri mawnude, e goddo, kam ɓoy poti luggude.

Neddo anndaa ko woni e nimre, neddo anndaa ko woni e maayo maango, neddo anndaa ko woni e reedu jemma. Ndelle fadde maada e hoolaade goddo heba ndawriden fu, hoola hoore maada tay.

Fadde maa wi'taade pullo maa kaado, wi'ta burkinaajo.

En ndaroo heba mo toonyaaki, taa toonya godfo minnyana dum wareede.

Duubi cakitiidi di, maroobe mbaraama sanne. Heewbe e mabbe toonyaaki. Hoddiraabe muɓɓoy maa sukaaɓe muɓɓoy toonyii de toonya o wari nyaami ɓoy. Noy njewuden wadude heba mo toonyaaki taa waree ?

Arande, duroobe e ndemoobe kabataano. No bononda nyalli na foti fu, ɓe kawran, ɓe kokkondira hakkillooji, ɓe pota. Maa jom ngesa sawroke, maa duroowo wi'aama yoba.

Wakkati gom, yo jom ngesa bonnanta maroowo. Maa soppii nagge, maa tappii nge faa nge waatii. Jom nagge du na waawi sawroo maa yomna ndemoowo.

En kantira haala ka, koo arande, fay gooto miilataako hippo-waade bannum taadu bononda ngesa maa soppere nagge. Mono fu yo cawraagu ardinannoo. Ardiniraa cawraagu dow koddal, ardinira cawraagu koo anndaa ko Alla resani dum.

Hannden hannden, mi taykoke mi tawii koo cawraagu walaa fay seeda. So wanaa gorgal maroowo waraa ni yo lettugal. Ko saabii ndelle ? So won no ndaardufen ni en tawan :

Aranan fu, so neddo bonnanaama, ni warataa bonnando dum. Yo a yomnoto dum nguli maada. So a warii dum, a wadii mursu e *lenna*. A hebataa njoboowo ma nguli maada. Beydi du, so mo mbarudaa o na jogii gadaabe, hoyantaama sakko a daranto ndemndi ngesa maada.

Didabal, so a tilsinii koo tilay mbarowaa godfo njobiraa bononda oon, bonnando ma mbaroytaa, wanaa mo kawrudaa fu. A

waawaa ummaade kawrondina yimbe maada, kippowodon wuro, mbaron mo kaajadon.

Tatabal, warhooreji di fu, yo maroobe ɓuri wareede. Maroobe been du, tawete to ngoni toon keewaa sanne : kulataake, kulantaake.

So wanaa ko a hulataa joomum, a hulantaa dum, a waawaa mbaraa yimbe hannden, pinda e moobugol maybe muɓɓoy, de kawronndinaa mbuuduuri maada njahon saabeeje toon, mbarowon wɓɓe faa hannden, nder mooboobe been.

Nayabal, fiyeede kaa yo bureede semmbe, de fiyee daasee, yo bureede yimbe.

Ndelle warude godfo taadu on ɓuru dum yimbe na waawi minnyande leydi Burkina fu baasi saboo mono fu na woodi do mbuuduurim heewiri.

Joyabal, nder Burkina fay gooto walaa laawol sarana sariya hoorem. Nde toonyadaa fu, so tawii a waawaay fotude e toonyiido ma, laamu njewdaa holloyde : delege wuro na doon, poliisi na doon, jandarma na doon, yimbe laamu kolleteeɓe na keewi. Ko saabii ndelle de toonyaado fu na hawronndina mbuuduurim na hippowoo koole maroobe ?

So won do neddo ndaardi ni tawan yo rafi anndal sabotoo warhooreji keewdi : warhooreji di nafataa mbaranaabe, nafataa mbarube.

Mi wi'an rafi anndal sabotoo dum saboo anndudo jabataa wadude koo sariya hadi sakko do laatii yo *Doygal* leydi hadi. Nder *Doygal* Burkina, warude bii aadama yo hada, yo mboda.

Leydi fu na jogii doygal. Doygal won hoore sariya leydi ndiin. Ko ngal hadi nder leydi fu yo hada, ko ngal hadaay fu hadaaka.

Doygal leydi won ko innditirtee “konstitisiyon” nder faransiire. Nder Burkina, doygal men na darii darnde alkuru’aana nder leyde aarab en keewde.

So hooreejo Burkina wotaama, kaddi fu hunoraaki Doygal ngal, wanaa hooreejo. Amerikki, persida biibili hunortoo. Biibili won alkuru’aana merkaabe e mopeerebe.

Ndelle Doygal na teddi. Haajaa wi’ee ko furi ngal teddude nder Leydi walaa, so na woodi du, tawete na famdi.

Ngardo heba laamoo Burkina Fu, tilay hunoo. Doygal ngal hunortoo alla e kanngal won hoore sariya.

Nder Doygal Burkina do, sardiiji 173 njoyyinaa. Sardi arano fu fu, joyini koo na wodii ko bii Burkina senndee tampinee taadu koo mbuuduurim yo feereeri. So neddo janngii Doygal ngal faa woodii, tawan koo bone goddo leebaa nyaama neddo.

Ndelle bone ko’do du, leebaa nyaame, saboo koddo kaa yo koddo, wanaa kom pullo, wanaa kom kaado. Koddo na furi fay rimdannde saboo so won ko hewtii ma, ni kam warata fadde rimdannde maada faamude. Na hasii kam pay faaminta rimdannde maada.

Ndelle ko furi koddo walaa. Duum saabii de fay gooto leebaa warude banndum taadu koo yo pullo maa yo kaado. Leydi men Burkina ndi, heba ndi wooda, kanaa ummiido fu, fadde muudum wi’taade pullo maa kaado, wi’too yo burkinaajo tay.

Taa mballee palotoobe laawi

Duubi cakitiidi di, bibbe bonbe na paloo lawi, na ndarna mobilaaji. Be teetan buudi e ko wanaa buudi fu. Wakkati gom be piyan. Nder Gurma, heewbe miili ko yo duroobe palotoo laawi. Mi anndaa salle na be njogii ngooga naa be njogaagii. Ko ann-dum ni, bibbe duroobe heewbe mbaraama nder majjum.

Moodibaabe mawbe e duroobe caayibe mbi’ii kam, nder mbaraabe koo yo wuybe be, won be mbujjaay e bada. Faa hann-den, nder warowaro ndilaabe nguyka be, won duroobe beernube. Be beerni faa be mburtii Burkina be naatii Togo.

Wobbe faa hannden kullii wareede dow bolum. Been du naatii Togo taa nguykaaji yeddube Alla e yeddube nillaado Alla nyaama boy.

Nguykaaji di mbonni inde duroobe Gurma faa walaa ko haalee. No inde duroobe mboniri de heewbe miiloke koo palotoodo laawol walaa so wanaa bii- duroobe.

Min e hoore am, won nde njahunoomi Gurma heba mi du’anoo jelgowo am gootto Alla e dewgal wadi. Nde njottinoomi wuro makko fu, o yami kam salle mi somaay de njiitum. Njaabii-mi o koo mi somaay saboo do njottiimi fu, yo mi yaman.

Nder yamde am de, won do tawum bibbe duroobe ngadube njeddo na yaha sappo. Tiinde laawol be njoodinoo.

Nde ndarnunoomi mobbel am heba mi yama be laawol fu, be ndoggi be naati ladde. Mbi’um wadii sukaabe on puyii, naa ladaaku heewi e mabbe, mi anndaa.

Ndeen noon jelgoowo am, na wi'ee Husseeni Aadama jaa-bii wi'i : "A Anndi na jaljallo, wanaa kambe puuyii ; yo aan fuuyi de heewi laddaaku saboo so wanaa aan, nji'oowo bii duroowo doodo nji'udaa be do, de daroo walaa.

Ko Huseeni Aadama wi'i dum yo ngoonga. Gure e ladde fu, wi'ataakenaa koo biibe duroobe won wuybe. No be ndiliraa nguyka de nde duroowo waraa dow nguyka fu, fay gooto suusaa haalude. Fay nde tawaa koo dow fewre bonnde dum waraa.

Nder lebbi taabiidi di, henndu boylitoke. Wuybe kootani Puugo. Be celataa darnude mobilaaji na be teeta buudi. Nuufu Jonga, nder *Le Pays* limoro 3425, hollii koo palotoobe paloke kile kewde porowensi Nawri :

- 27 yaade 28 lewru didaburdu 2004 : Palotoobe paloke komiseere poliisi. Gada duum be palokeno kile nay.
- 20 lewru joyburdu 2004 : Palotoobe laawi paloke faa teetii ko buri miliyon. Jandarma e doonye tawaama e palaabe be.
- 6 lewru sappo e didaburdu 2004 : Hakkunde naange palotoobe be palii mobilaaji keewdi. Miliyooji be teeti e ngaal.
- 25 lewru sappo e didaburdu 2004 : Palotoobe paloke. Nder beete na fotondira yamnde sappo be palii. Nyannдем du miliyooji keewdi be teeti.
- 7 lewru joyburdu na jaayoo 8 lewru 2005 : Dow laawol Puugo na wiiti Siisili, palotoobe paloke. Miliyooji 7 be njabi. Fadde majjum, nokkuje didi be palii.
- 3 lewru jeegaburdu na fina 4 lewru 2005 : Be paloke wakkati

yamnde 7 jemma. Ko buri miliyooji 8 be teeti.

- 16 lewru jeegaburdu 2005 : Ndeen du be paloke.
- 24 lewru jeddaburdu 2005 : Palotoobe paloke faa hannden.

Nder ko palotoobe be palotoo dum, falannде sakitiinde nde be buri hulbinaade. Beete be palii, wakkati yamnde 9 na taaborii minittaaji 42. Wobbe mbi'i be njeddo be tawaa. Wobbe du mbi'i be njakkataa sappo.

Yimbe njeddo be nawni nyannдем. Be mbari gooto na wi'enuo Basiiru Wederawgo. Be teetii gineeji keewdi. Buudi du teetaama : miliyon e ujunaaji hemnde e jeenay e buudi kemjeenay won ko be teeti.

Nyannдем faa hannden, won yimbe pellaabe. Oo na wi'ee Yobi Jallo, duubim 22, oo to na wi'ee Aamadu Jallo, duubim 30. Kambe been, hakkunde Sonndere e Kayiibo be pella. Alla walli, juude tan be kebaa. Mono fu junngo nano.

No wuybe be mettiniri beernde laamu de *battaa* keedudo e ndeenaagu leydi Burkina yehii doodo yimbe be, palaa to.

Nguykaaji di keewii. Ko sakitii dum, maydo tawaama. Ndelle dum hulbinoke. So goddo hulaay du min yaa mi hulii. Anndube kam fu, na anndi ko mi anndaa kulol. Mi anndaa kulol, so wanaa kulol Alla. De duubi cakitiidi di, mi hulii sanne.

Mi hulii saboo tawaado nder mobillaaji paddeteedi fu, so poliisi maa jandarma yamii ni wi'ataanaa yo duroobe palii. So yo duroobe e so wanaa duroobe, hannden hannden anndudo e mo anndaa fu wi'ataanaa koo wuybe palotoobe be, yo duroobe.

A nanataa ƒe mbi'a koo yo janndarmaaƒe maa militee-reeƒe won palotooƒe ƒe. Na wa'ani kam ba kohoogol do hoyi diwretee. Ndelle durooƒe, ndeentee saboo min yaa, mi hulii :

Mi hulii taa nyannde gom wuyƒe paloo mobil, sofeere hula, mobil bobboo, yimbe maaya. De wobbe ummoo kawrita dow beernde, kippoo wuro durooƒe fu ƒurungo badaade boy. Do durooƒe ngoni hannde fu, na koyi hippaade saaboo feere feere njoodii, njoodiido feerem le hulbinaaki.

Mi hulii taa wuyƒe ndiiwee de minyii on maa mawnii on fellee taadu heewƒe cenndataa durooƒe.

Mi hulii taa mobil falee de tawee duroowo na woni nder doon. Palotooƒe taaƒoo de duroowo luttee fiyee taadu paliibe na miilee yo durooƒe dagum.

So duroowo bonninaay ngesa hannden bonninaay keeja de tap-paama faa maayii taadu bononda duroowo banndum, ndelle faa hannden na leebi kulen taa njukkeden dow ko en ngadaay. Alla wallu.

Ndelle anon jom gure en, anon jorooƒe, anon moodi-baabe, anon durooƒe caahiibe, kullee Alla de mballon en e koreeji meeden di.

So won palotonooƒe e mabbe, ni accita. So bii on na yaa-dannoo e gujjo du, dum accita. So wanaa noon, ladde men faadan sanne. Miccitee du, koo rafi maccude na yaawi minnyude baasi. Tinnee e maccude.

Taa waɗan gujjo saabe

Duroowo ooli, terkaaji e malleeji buneeki,

Duroowo naayi, norsayeeji e noori buuli,

Duroowo mo koole tati, kondonooƒe tati,

Duroowo mo rimaande gorli capande tati,

Ko saabii a anndiri biya nguyka de a murii,

Ko saabii a muranii biya mo walanaa hoorem, kol-toowo ko a soodaay

Ko saabii a muranii biya mo walanaa hoorem, padotoodo ko a soodaay

Duroowo ooli, terkaaji e malleeji buneeki,

Duroowo naayi, norsayeeji e noori buuli,

Duroowo mo koole tati, kondonooƒe tati,

Duroowo mo rimaande gorli capande tati,

Taa waɗan bonɗo bonnoowo endam saabe

Taa waɗan bonɗo bonnoowo ko'dal saabe

Taa waɗan bonɗo bonnoowo jawdi saabe

Taa waɗan gujjo saabe

Duroowo ooli, terkaaji e malleeji buneeki,
Duroowo naayi, norsayeeji e noori buuli,
Duroowo mo koole tati, kondonooɗe tati,
Duroowo mo rimannɗe gorli capandɗe tati,

Taa wallu paggotooɗo bone

Taa wallu paggantooɗo endam mum bone

Taa wallu paggantooɗo ho' diraabem bone

Taa wallu mantortooɗo ko Alla haɗi.

Duroowo ooli, terkaaji e malleeji buneeki,

Duroowo naayi, norsayeeji e noori buuli,

Duroowo mo koole tati, kondonooɗe tati,

Hebbin dawrideede, pamɗinaa sennditaade.

Duroowo, durwoowo, durwanoowo pulaaku

Umma kawren kawriten kaalden

Umma kokkondiren hakkillooji nafooji

Umma ndaranoden ko sakitotoo.

Buytee feloore, beydon manoore

Inna lobbo, baaba lobbo

Buytee hufude biɓɓe

Beydee du'anaade ɓe

Buytee felude biɓɓe

Beydee teddinde ɓe

Inna lobbo, baaba lobbo

Buytee hufude biɓɓe moodon

Kuddi saara so heewii ni jaaboto

Buytee huyfinde biɓɓe moodon

Teddinoowo mo saara huyfini walaa

Inna lobbo, baaba lobbo

Buytee hufude biɓɓe

Beydee du'anaade ɓe

Buytee felude biɓɓe

Beydee teddinde ɓe

Inna lobbo, baaba lobbo

Kebbinee manoore de buyton feloore

Kebbinee du'aa'u de buyton ku'di

Anndee, walaa njidufdo feloore

Anndee, walaa mbanyudo manoore

Inna lobbo, baaba lobbo

Buytee hudude fiɓɓe

Beydee du'anaade ɓe

Buytee felude fiɓɓe

Beydee teddinde ɓe

Inna lobbo, baaba lobbo

Buytee hudude fiɓɓe de beydon du'aa'u

Buytee felude fiɓɓe de beydon teddeengal

Paamee, mboowudo maneede won kuloowo feloore

Paamee, mboowudo feleede won cuusudo feloore

Inna lobbo, baaba lobbo,

Faamu, to yi'de walaa yo ngayngayngu

Faamu, ku'di heewii yo jaaboto

Faamu, teddeengal famdii, huyfere minnyata.

So sukaabe mbonii, Yo baabiraabe njaasi

Taykee,

Biddo jaydo walaa,

Baabiyo jaydo woodi,

Beero jaydo walaa,

Mbeeranaado jaydo woodi.

Taykee,

So ley bonii,

Yo dow nyoli,

So sukaabe mbonii,

Yo baabiraabe njaasi.

Taykee,

Hefa suudu baaba bona,

Yo baabiraabe jayɓe keewata,

De sukaabe bonɓe keewa.

Alla bantu suudu baaba.

Mono fu wotoo mo furi yidufede, taa doolfee

Doo yaade lebbi nay, biɓɓe Burkina cuboto moy laatotoo hooreejo Burkina, tuubaaku na wi'a persidan. Ndelle wotooji ngadete.

Walaa fu no wotto yaarata. Wakkati gom heewbe na mbarondira, wakkati gom tayondira. Nder doon, won be anndaa ko wotto na tilsi e mubboy. So a haajaa leydi maada wooda, na tilsi ndarodaa heba lobbo laamo.

Ndelle nyannde woto fini fu, na heewi ko leebudon wadufe. E miilo am, kanaa ndaroden. Noy le ndarorto den? Duum won ko hooreebe mopeereebe kollata nder ko rewte dum.

Horeebe mopeereebe na innditiree *Ewekke* en, kawrii Waga-dugu. Ko be kawri dum, be kollii mopeereebe Burkina e biɓɓe Burkina fu, daande mabbe.

Daande nde, habbondiraanaa wotooji ngarooji di. Duum won wotagol hooreejo Burkina. Be mbi'i du, wotooji ngarooji di, yo wotooji mawdi saboo kanji ndeweten cuboden hooreejo Burkina.

Ko saabii daande nde?

E miilo mabbe, na leebi wotooji di ndaranee. Be mbi'i du gofernema leebi daranaade ko mbuufu waawi gollude fu. Kambe du, na be mbaawi hollitinde seeda ko leebuden hakkilande fadde meeden wotaade.

Be mbi'i illa hannden hannden, heewbe pudfii wadufe politikki, kollii ko na kaajaa laataade hooreebe leydi, bee du kollii koo na njidi wallude neddo maani e neddo maani laatoo hooreejo Burkina. Ndelle haajaa wi'ee politikki fudfii.

Wotooji : Na leebi wotoden

Woto yo huunde mawnde nder hawju leydi. Mono fu yo nder wotooji do rewata de heba mo yidii laamoo leydi. Laamiido leydi, kam wadata ko haajaa. Ndelle tinnee laamiido fu tawee yo mo cubidon taa tawee mo goddo subanii on.

Duum won, so on wotaaki, ni yo wobbe wototoo. Burdo yimbe wotiibe, kam won keboowo laamu.

So hooreejo leydi waraama e wattiteede, na leebi biɓɓe leydi fu ummoo ndaroo. Heba leydi bantoo, na tilsi yimbe fu ummoo. Ndelle taa mbi'ee poltikki waannaay on. Taa mbi'ee on lobbaaka e ko politikki wadata.

Wakkati politikki

Wakkati janjingol wotooji yo wakkati mo mono fu leebi ummaade daroo faamitoo ko yamoobe laamu miilotoo wafande Burkina so kebii laamu.

Mo leebudon wottaade.

Be mbi'i, kambe ewekke en been, koo tewtoobe laataade hooreebe Burkina na keewi. Be mbi'ataa o wotee de oo to taa wotee. Nyannde woto fini fu, mono fu e miilom. Mo haajaa subotoo.

Be mbii fadde mono fu e subaade mo haajaa, na leebi tawee njidudo yimbe, ardindo bantaare Burkina, mo senndataa, anniido wadufe ko nafata, tawee yo oon mono fu subii nyannde woto.

Ndelle fadde mon wotaade, termee faamitaade dume mo wotodon o fodii wafande suudu baaba.

Nder ko mo wotodon o miilotoo wadufe dum, na leebi ta-

wee na hakkilani bantaare biɓbe aadama en, wallude boy mbuura faa wela boy, keba ne'eede, keba reeneede, keba do njoodoo tawee wemmbaay boy fay seeda, keba njaha do kaaja, wakkati kaajaa, keba jam e njamu.

Sariya

Be mbi'i ngarudo heba wotoo fu, na leebi faama koo mo dum wototoo o, na yidi sariya. Ngarudo ko boni fu, o heedan-taa dum. Be mbi'i hannden hannden, heewbe njidondiraa saboo nji'ataanaa bonbe leebuɓe goseede na njaha, kulataa wafude ko boni, alla e miilataakonaa ngafii ko boni du, njukkataake. Ndelle been leebaa woteede.

Ko rewti

Be mbi'i ndelle mo wototodon o, kanaa tawee na annii gollude heba leydi bantoo, njamu heɓee, rafi jannde timma. Be mbi'i ngolloowo do woni fu, faamaa koo kanaa ummoo daroo de suboo anniido nafude dum, anniido daraade heba leydi meeden laatoo leydi ndewndi sariya.

Be mbi'i faa hannden, ndemoobe e maroobe du na leebi ummoo. Taa fay gooto heddo gaɗa. Ummoo de njaha woto mbotowoo mbaawudo wallude boy.

Be beydi du koo kaanankooɓe cuboo mo kaajaa fu de tinnoo taa ndoolda talkaabe muudum en wotoo be njidfaa. Kambe hooreeɓe mopeereɓe be, be mbi'ii faa hannden, tinnoɗen e rewude Alla, e daɓɓude Alla holla en laawol fu burungol nafude en, burungol nafude Burkina Faso.

Ko Amiiru Jibo e Bantaare kaaldi

Bantaare yahanii on to Amiiru Jibo. Kanko oon, o Amiiru no'gaho e njedɗaɓo. Nyannde no'gay e jeddi lewru jedɗaɓurdu, hitaande timmiroore jeddi o adi laamu : Amiiru 27, 27 lewru , lewru 7, hitaande 1987.

Bantaare : Jam nyalli e maada Amiiru. Aranan fu, na mi yidi kaalanaa min no laamorɗe jelgooji njoodorii.

Amiiru : Jelgooji, laamorɗe tati wondi : Jibo, Barabulle e Tongoomayel. Laamorɗe fu e amiiru muudum. Ndelle amiiruube yo tato: mo Jibo, mo Barabulle e mo Tongoomayel.

Bantaare : Haalan min haala laamorɗe Jibo.

Amiiru : Laamorɗe Jibo na wondi e amiiru. Min won amiiru hannden. Ko duubi sappo e jeetati dum, adum laamu, nyannde 27 jedɗaɓurdu 1987. Min timmata amiiru no'gaho e njedɗaɓo Jibo.

Amiiru : Laamorɗe Jibo yo laamorɗe nde departemaaji nay : Jibo, Naasumbu, Pobemenngawo, Kuttugu. Golleeji ngolleteedi Jibo na keewi : maral na doon, ndemndi, luumo ...

Bantaare : Yimbe Jibo na njidi jande lekkoy ?

Amiiru : Banngal jande, haajaa mbi'en yimbe Jibo njanngay sanne, njanngataa sanne. Cuudi lekkoy na ngoodi de sukaabe keewaa naatoobe. Ammaa duubi cakitiidi di, yimbe na tinnoo. Heewbe maɓbe na kakkilani jande fulfulde sanne.

Bantaare : Ko miilotodon e no pulaaku yaarata hannden hannden ni ?

Amiiru : Hannden hannden, ko njiimi e pulaaku ley leydi meeden ndi, pulaaku na tampi sanne. Pulaaku yo maral tan jokkii. Maral le tampirim na heewi saboo leydi yaajaa, ndemoobe keewii.

Ko beydi du, rafi jonnde wootere na tampini pulaaku. Do joodfi fu, yo dillol sakitotoo saboo na'i pulaaku jokkii, ndemoobe na njidi do ndema.

Ko beydi faa hannden, kabe na ngoodi hakkunde ndemoobe e duroobe. Rafi do yartee du na tampina duroobe. So baraasi wadaama, jom lu'ooji en ngara ndema tiinde weendu fu, walaa fu do na'i ndewa njara. Duum du, yo sadfaaji pulaaku.

Bantaare : A wi'ii rafi joodfaade na tampina fulbe. De noy wa'ta de be njoodoo ?

Amiiru : Kanaa be piloo tabitirdi. Tabitirdi woni nedfo e nokkuurem, tabita e nokkuurem, de filoo no gollira e nokkuurem. Doggudu fajiri fu, duum walaa ko hantata, yaarataa yeeso woodi sadfaaji di kantataako.

Ndelle pulaaku ngu kanaa waylita dabare de sela wiide koo nde weeti fu yeeso buurti.

Marugol ngol kanaa waylitee saboo wafude na'i keewdi a anndaa fu do njaarataa di, duum du na tiidi. Pamee koo ndemoobe ndemii ngafii na'i. Ndelle anen njogiibe na'i be, ko wadi de en ndemataa faa heewaa? Mo heewaa jawdi so waawii remii, remhii, ni leebaa jom na'i hunngoo rema remna. En timminira koo haala no pulaaku wadata de tampirim buytoo na heewi. En mbaawaa hantude ka joonin.

Bantaare : Joonin na mi haajaa faamude salle laamuuji finaatawaa di na ngolla ko leebunoo gollude naa njoppii ?

Amiiru : Laamu finaatawaa yoppaay gollem. Ammaa yimbe na woodi njoppube golleeji muudum en. Nder ko rewolisijo wari dum, wattitii hakkilooji heewbe. Been won kiisaaki laamu fi-

naatawaa. De hannden hannden, yimbe fu na ngarta warde ; na paama dume won laamu finaatawaa.

Be paamii koo wanaa yamude lampo tan won laamu ngu. Hannden yimbe na paama seeda seeda koo laamu finaatawaa yo laamu daraniingu finaatawaa meeden. Fay ley sariyaaji meeden, na en anndi koo pulaaku do woni fu, yo en alsilaami en.

Ndelle sariya diina na woni nder sariya meedenn. De duum hadataa sariya men finaatawaa du na doon. Na woodi fijirdeeji meeden finaatawaa, na woodi golleeji meeden finaatawaa keewdi. En mbi'a ndelle koo hannden hannden, yimbe na leebi kakkilana finaatawaa.

Bantaare : Nder laamorde maa na woodi fu huunde finaatawaa waareteende hitaande hitaande maa ko miilotodaa joyyinde hitaande hitaande fu ?

Amiiru : Hannden hannden, huunde dagu ndeen walaa. De na mi annii wafude dum so Alla jabii do yaade duubi ngarooji di. Na mi miiloo hiitaande fu, mi wada kawrital dagu balde tati maa nay fijirdeeje kabondirdi e nagge.

Bantaare : Amiiru ! A wada politikki naa a wadataa ?

Amiiru : Mi wadiino politikki faa mi laatokeno depite. Hannden kaa haajaa wi'ee mi baarii seeda fadde e ndeen.

Bantaare : Na mi waawi faamude ko saabii de baarudaa ?

Amiiru : Ko saabii na heewi sanne. So mi wi'ii mi haallan fu, en nyallan do en njottinaay.

Bantaare : Ndelle foofoo maada Amiiru, fadde amin wartoyde nyannde gom.

Loowdi dewtere nde

Puɗɗirɗum	2
Baabiraaɓe bonɓe won ɓiɓɓe bonɓe	3
Njaroowo bagi ɓuurti ɓolo	5
Fewre yo huyfinan	7
Yi'e aarabuure e yi'e Fulfulde	9
Wuyɓe e saaraa en mɓallooɓe wuyɓe	12
Jakka	14
Wanaa pullo fu won jom pulaaku	16
Mawɗo mo anndaa ko dawrata	18
Politikki e kaananke wuro	21
Dawru ko ɓuri welde ma fadde maa dawridinde goɗɗo	23
Fadde maa wi'taade pullo maa kaɗo, wi'ta burkinaajo tay	25
Taa mballee palotooɓe laawi	28
Taa waɗan gujjo saabe	32
Buytee feloore, beydon manoore	34
So sukaaɓe mbonii, yo baabiraaɓe njaasi	36
Mono fu wottoo mo ɓuri yidude, taa doolɗee	37
Ko Amiiru Jibo e Bantaare kaaldi	40

Ndee dewtere yo yuudi dewte de Waalde daraniinde fulfulde nder Burkina Faso winndani en. Yo dewre janngirde e hokkondirde hakkillooji nafooji suudu baaba. Hakkillooji kokkaadi di, wantaa hakkillooji Waalde nde. Yo hakkillooji nildaadi ; so di nanngii hakkillooji moodon na woodi ; so di nanngay, baasi walaa. Ngadee winndannde nildon min heba ngaden dewtere *“Miilooji”* diɗaberde.

Voir aussi en pdf téléchargeable :

[Sigiire fulfulde](#)

Manuel d'apprentissage de lecture et d'écriture en fulfulde

[Hiisa](#)

Manuel d'apprentissage de mathématiques en fulfulde

[Des Contes en Fulfulde](#)

Taali men Burkina

Et [Des Documentaires en Fulfulde](#)

dans

BurkinaDoc de Mil'Ecole : [Textes en Fulfulde](#)
